

Prevedeni (mikro)svetovi

Roman *Vojak s cvetlico* Nándorja Giona
v slovenskem, nemškem in srbskem prevodu*

HARGITA FUTÓ HORVÁTH

*Univerza v Novem Sadu, Filozofska fakulteta, Oddelek za hungarologijo,
Zorana Đinđića 2, RS – 21000 Novi Sad, horvathfuto@stcable.net*

JUTKA RUDAŠ

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za madžarski jezik in književnost,
Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenija, jutka.rudas@um.si*

ÉVA HÓZSA

*Univerza v Novem Sadu, Filozofska fakulteta, Oddelek za hungarologijo,
Zorana Đinđića 2, RS – 21000 Novi Sad; Pedagoška fakulteta v madžarskem jeziku,
Strossmayerova 11, RS – 24000 Subotica, hozsaeva@eunet.rs*

SCN IX/1 [2016], 65–80

Besedilni svet romana *Vojak s cvetlico* madžarskega pisatelja Nándorja Giona kopiči bogato krajevnozgodovinsko, kulturnozgodovinsko, narodopisno in antropološko gradivo. Razprava se v prvi vrsti loteva razkrivanja vidikov, ki se uveljavljajo pri prevajanju romana v srbski, nemški in slovenski jezik. Osredotoča se na prevajanje kulturnih posebnosti in pri tem izhaja iz dejstva, da prevod ni samo akt gramatike in besednega zaklada dveh jezikov, temveč medkulturna komunikacija oziroma kulturna menjava, pri kateri je z različnimi prevajalskimi postopki in metodami »prevedljiv« vsak del resničnosti. Prevedeno delo namreč v veliki meri prenaša tudi kulturo, iz katere izhaja, tako da je bistveni element medkulturnega stika. Kultura je navsezadnje organiziran sistem simbolov, nosilcev pomena, ki je po Iserju »po eni strani *model o resničnosti*, po drugi strani pa *model resnice*.«

The lexicon of the novel *Soldier-With-Flower* by the Hungarian author Nándor Gion presents rich historical, cultural-historical, ethnological and anthropological material. The current research focuses above all on the aspects of translations into Serbian, German, and Slovene. The analysis focuses on the translation of culturally specific details with attention to the notion that a translation is not merely a function of grammar and vocabulary of both languages, but an intercultural communication, i.e., a cultural exchange. In the intercultural translation any aspect of reality can be “translated” by implying various translation

* Prispevek je nastal v okviru projekta št. 178017 Ministrstva za znanost in izobraževanje Republike Srbije.

strategies. A translation is a carrier of the source culture and as such should be considered a significant element of intercultural communication. As the culture is an organized system of symbols, the carriers of meanings, it is on the one hand a “model of reality” and on the other a “model of truth” (Iser).

Ključne besede: kulturne realije, medkulturna komunikacija, kulturni kodi, Nándor Gion, prevajalski postopki

Key words: cultural reality, intercultural communication, cultural codes, Nándor Gion, translation strategy

Prevajalska mreža *Vojaka s cvetlico*

Nándor Gion (1941–2002), madžarski pisatelj, rojen v Szenttamásu/Srbobranu v Vojvodini, je med letoma 1973 in 2002 v štirih knjigah napisal zgodbo o družini, ki je izšla z naslovom *Igral je tudi sleparjem* (*Latroknak is játszott*). Prva knjiga z naslovom *Vojak s cvetlico* (*Virágos katona*)¹ je izšla leta 1973 pri Založbi Forum v Újvidéku/Novem Sadu. Knjiga je bila bralcem hitro dostopna tudi v več drugih jezikih. Prvi dve knjigi sta v srbskem prevodu izšle pri Matici srpski leta 1982 v zbirki Madžarska književnost v Jugoslaviji. Roman so prevedli tudi v jezike narodnostnih manjšin, živečih v Vojvodini, in v jezike narodov po vsej Jugoslaviji. V slovenščini sta leta 1980 v prevodu Elizabete Bernjak izšli prvi dve knjigi z naslovom *Igral je tudi sleparjem*, in sicer pri Pomurski založbi v Murski Soboti. V poljščini je izšel roman (*Gral także dla lotrów*. Warszawa, Czytelnik, 1985) v prevodu Krystine Pisarske, v nemščini (*Der Soldat mit der Blume*. Berlin, 1985) pa v prevodu Hansa Skireckega. V poletni številki revije *The Hungarian Quaterly* je leta 2009 izšel odlomek iz romana *Vojak s cvetlico* v angleškem prevodu Zsófié Zachár (*Soldier-With-Flower. Excerpt from the novel*. *The Hungarian Quaterly*, poletje, 2009, 43–60).

Tekstualno polje romana upodablja polstoletno zgodovino več generacij pisateljve družine in rodne vasi neke majhne skupnosti v Karpatskem bazenu. Pisatelj ga je napisal za natečaj za zgodovinski roman, ki ga je razpisala založba Forum iz Újvidéka/Novega Sada. O nastanku romana je Nándor Gion v intervjuju z Attilo Balázsem povedal naslednje:

¹ Izid ostalih del tetralogije je zapleten, zato podajamo kronologijo izidov: *Virágos katona* (*Vojak s cvetlico*, 1973); romana *Vojak s cvetlico* in *Rózsaméz* (*Rožni med*) izideta leta 1976 pod skupnim naslovom *Latroknak is játszott* (*Igral je tudi sleparjem*); tretji del tetralogije z naslovom *Ez a nap a miénk* (*Ta dan je naš*) ugleda luč sveta leta 1997; trilogija – *Vojak s cvetlico*, *Rožni med* in *Ta dan je naš* – izide leta 1999 pod skupnim naslovom *Igral je tudi sleparjem*; četrti del tetralogije nosi naslov *Aranyat talált* (*Našel je zlato*, 2002); leta 2007 izidejo vsi štirje romani – *Vojak s cvetlico*, *Rožni med*, *Ta dan je naš* in *Našel je zlato* – pod skupnim naslovom *Igral je tudi sleparjem*.

Mimogrede naj omenim, da sem bil med vsemi sodelujočimi pisatelji, vsemi madžarskimi pisatelji iz Vojvodine, ki so se lotili pisanja zgodovinskega romana, jaz edini, ki sem nekaj tega tudi napisal. Ostali niso napisali nič. Tako se je torej *Vojak s cvetlico* rodil kot zgodovinski roman, čeprav smo vsi ali vsaj recimo strokovnjaki s tega področja vedeli, da to ni zgodovinski roman. To je družinski roman, morebiti začetek družinske sage. V njem sem se vrnil v Szenttamás ... Če začne človek pisati o nečem, kar je doživel nekoč, večkrat slišal ali ponovno prebere napisano, ti stavki, te zgodbe rojevajo naslednje stavke in zgodbe (Balázs 2006: 166–167).

Celotno dogajanje tetralogije zajema čas od leta 1898 pa vse do leta 1950. Roman *Vojak s cvetlico* pripoveduje o prvi svetovni vojni in razpadu avstro-ogrske monarhije. Glavni junak in pripovedovalec romana je István Gallai Rojtos (model zanj je bil ded pisateljve matere), v katerega življenjsko zgodbo se vpisujejo refleksi resničnosti, zgodovinski, družinski in krajevnozgodovinski dogodki. Prizorišče romana je večnarodnostna naselbina, Szenttamás/Srbobran, pisateljeva rodna vas v srednji Bački, kjer živijo Nemci, Judje, Madžari, Srbi in Romi. Gion, očaran nad duhom tega kraja, iz te vasi ustvarja svet svojih romanov, predstavlja ta locus in si prizadeva razkriti globine zgodovine.

Besedilni svet Nándorja Giona kopiči bogato krajevnozgodovinsko, kulturnozgodovinsko, narodopisno in antropološko gradivo, upodablja vraže, ljudsko zdravilstvo in običaje, kakor so obstajali v naselbinah z mešano narodnostno sestavo prebivalstva v času Monarhije. Svet romana, poln kulturnih posebnosti, lastna imena in realije z narodnimi svojskostmi, ki se pojavljajo v besedilu, moč romana, ki evocira zgodovinsko obdobje in vzdušje, za prevajalca ne predstavlja lahkega zalogaja.

Ali živimo v prevedenih svetovih?

Prevajanje skriva veliko pomenov – sestoji lahko iz razširjanja, prenašanja, trosenja, interpretiranja, lahko pa pomeni tudi metaforično oznako menjave med kulturami. Pogoj vsakega uspešnega prevoda je, da prevajalec jasno vidi tako celotni kulturni kontekst izvirnega besedila kot tudi kulturno okolje, ki mu namenja prevod. Zato prevodi pogosto presenetljivo jasno kažejo medkulturne razlike. Torej, prevajalec mora usvojiti tako besedni zaklad kot gramatični sistem, dobro mora poznati kulturo izvirnega in ciljnega jezika, hkrati pa mora imeti tudi ekstralingvalna znanja, da bi lahko bralcu ciljnega jezika približal besedilo izvirnika tako, da ga ta lahko razume. Prevajalec je posrednik med kulturama. Glede na to, da usvojimo »jezik, njegova pravila in sprejete forme v zelo zgodnjem obdobju našega življenja – po mnenju psihologov v obdobju od petega do desetega leta – se kot po pravilu ne zavedamo, kako zelo vpliva kultura na naše obnašanje oziroma na našo komunikacijo. Kadar komuniciramo s člani druge kulture, se pogosto srečamo z jeziki, s pravili in z normami, ki se zelo razlikujejo od naših, tako da ta srečanja po eni strani v nas uzaveščajo svojskost naše kulture, po drugi strani pa so hkrati lahko tako vir pozitivnih občutkov kot občutkov razočaranja« (Falkné 2008: 14). S kulturnimi

razsežnostmi prevajanja se ukvarja vse več raziskovalcev, po mnenju nekaterih strokovnjakov se lahko v besednem zakladu jezikov, v njihovem gramatičnem sistemu in kulturi dveh skupnosti pokažejo odkloni, zaradi katerih prevod ni mogoč, saj kulture drugega jezika v resnici ne moremo popolnoma spoznati niti na jezikovni niti na semiotski ravni. Po mnenju pristašev posredovanja med kulturami pa je prevedljiv vsak del resničnosti, saj lahko besedni zaklad danega jezika nenehno širimo na različne načine (z dobesednim prevodom, s prevzetimi besedami, z novotvorbami, s prenesenimi pomeni itd.) (Simigné 2011: 16).

Sherry Simon piše:

Bilo je samo vprašanje časa, da raziskovanje kulture 'odkrije' prevajanje. Globalizacija kulture navsezadnje pomeni, da vsi živimo v 'prevedenem' svetu, da prostori znanja, ki smo jih zavzeli, kopičijo misli in sloge z različnih koncev, da se zaradi transnacionalnih komunikacijskih procesov in pogoste migracije vsa prizorišča kulture spreminjajo v razpoteje in mesto srečanja. Te misli so sprejete resnice naših dni. Mnogovrstnost kulture diaspore in spremenljivost identitete – vključujoč tudi spremenljivost identitete zaradi spolnih vlog – so osrednja vprašanja raziskovanja kulture. Protislovnost identitete je vse bolj opozarjala na kulturno avtoritarnost jezika, na položaj znotraj dominantnih kod govorca. Jezike razumemo kot oblikovanje posameznikove in kolektivne zavesti (Simon 1996: 127).

Prevod ni zgolj metafora posredovanja druge kulture in ni zgolj jezikovno vprašanje, ki ga moramo rešiti, temveč je nekaj veliko bolj zapletenega. »Globoka semantika« besedil namreč ustvari neko novo videnje sveta, besedila govorijo o nekem možnem svetu. Pri razumevanju madžarskih besedil ne moreta biti niti jezikoslovec niti prevajalec uspešna brez razumevanja zgodovine in kulture. Po Iserju so naše ideje, vrednote, dejanja, občutki in tudi kulturni proizvodi (angl. *cultural products*) našega živčnega sistema proizvodi, ki jih ustvarjajo naši prirojeni nagibi, zmožnosti in temperamenti, ki so navsezadnje tudi sami stvaritve; kultura kot tako organiziran sistem simbolov, nosilcev pomena, je »po eni strani *model o resničnosti*, po drugi strani pa *model resnice*« (Iser 2000: 102).

Ugotovimo lahko, da je v romanu Nándorja Giona zelo veliko simbolnih informacijskih virov, ki so modeli resničnosti, kulturni vzorci. Ti kulturni vzorci zagotavljajo pomene, saj si o družbeni resničnosti prizadevajo ustvariti razmeroma objektivne pojme. V nadaljevanju je na konkretnih primerih prikazano, s katerimi prevajalskimi postopki je v slovenščino prevedeno kulturno zaznamovano besedje, kulturno vezana leksika, brezekvivalentna leksika, kulturne realije ali kulturnospecifično izrazje, ki igrajo dominantno vlogo s stališča recepcije in percepcije Gionovega romana *Vojak s cvetlico* v ciljnem jeziku.

Prostor kulturnih posebnosti

Ozadje resničnosti je stvarni temelj besed in izrazov nekega jezika, celota danosti stvarnega sveta, ki obdaja člane jezikovne skupnosti, in družbenega

življenja, pojavov in situacij resničnosti v preteklosti in sedanjosti (Tarnóczy, Szabó 1972: 38). Realija je skupno ime teh označenih predmetov (jedi, obleke, posode, plesi, denarne enote itd.), ki so značilni za posamezno kulturo, jezikovno skupnost, drugi kulturi pa so manj znani ali neznani. V širšem pomenu besede lahko uvrstimo v predmetni krog realij običaje, pojme, nagovore, povezane s kulturo (Tellingner 2005: 123) in tudi praznike, zgodovinske dogodke, imena itd. (Klaudy 2009: 60).

V strokovni literaturi v madžarskem jeziku se poleg termina realije uporabljajo za poimenovanje označenih predmetov, povezanih s kulturo, tudi drugi izrazi: termin jezikovna realija ima vrsto razširjenih sopomenk: kulturna realija, (ne)prevedljivi element, neekvivalentni leksem, kulturna specifičnost, leksika brez ekvivalenta itd.

V definiciji Vladimirja Skalkina iz leta 1976 so realije leksikalne enote, ki imenujejo pojme, nanašajoče se na različna področja proizvodnega, socio-kulturnega in vsakdanjega življenja. Označujejo abstraktne pojme, vključujoč zgodovinske dogodke, izročila, praznike, imenujejo elemente državnih, družbenih, tehniško-gospodarskih struktur, vrste blaga oziroma stvaritve, gradbene načrte itd., ki so nastali med umetniško, raziskovalno, pravno ali drugo dejavnostjo, antroponime ter osebna imena resničnih ali izmišljenih oseb, vsa tista, ki jih pozna vsa država. Imenujejo osebe, nosilce različnih funkcij, člane organizacij, pristaše gibanja itd., prebivalce krajev in mest (Skalkin 1976: 430–431).

Klasifikacija Sergeja Vlahova in Siderja Florina iz 80. let deli realije na tri velike skupine: na *zemljepisne realije* (geografske tvorbe, zemljepisni objekti, ki jih je zgradil človek, endemije), *narodopisne realije* (jedi, pijače, oblačila, bivališče, pohištvo, posode, prevozno sredstvo; realije udejstvovanja in delovanja: imena poklicev, delovna sredstva, organizacija dela; realije, ki spadajo v predmetni krog umetnosti in kulture: glasba in ples, instrumenti, verski obredi; etnične realije: imena ljudstev, vzdevki, slabšalni in posmehljivi vzdevki, poimenovanja po kraju bivanja; merske in denarne enote), *družbenopolitične realije* (uprava, ureditev države: upravne enote, naselbine, deli naselbin; organi oblasti: vodilne organizacije, vodilne osebnosti; navezave na politično življenje: politična dejavnost in njeni predstavniki, družbene organizacije in njeni predstavniki, družbena gibanja in njeni predstavniki, rangi, častni nazivi, ogovori, izobraževalne ustanove, razredi, sloji, kaste, politični simboli; vojaške realije: vojaške enote, orožja, uniforme, vojaški čini, delovna mesta – Vlahov, Sider 1980: 47–56). S pojmom kulturna realija označujemo vsako

jezikovno manifestacijo, v kateri se odražajo svojsko doživljanje in znanje, predmetne, pojmovne, mentalne in emotivne sheme, ki v danem kulturnem kontekstu nosijo poseben pomen (Valló 2000: 45).

Med realije lahko štejemo tudi del stalnih besednih zvez, zaradi katerih si prevajalec prizadeva med prevajanjem najti ekvivalent ne na besedni, temveč na vizualni ali miselni ravni. Stalne besedne zveze v izvornem jeziku si prizadeva prevesti v stalne besedne zveze ciljnega jezika:

Glede tega je komajda mogoče določiti splošna pravila, saj neke podobe ali misli, ki jo v nekem jeziku lahko izrazimo tudi s stalno besedno zvezo, v drugem jeziku ne moremo (ali ne natančno tako), obstajajo pa tudi številni primeri za nasprotno trditev. Dober prevajalec v prvi vrsti ne prevaja iz slovarja, ampak poskuša besedno izraženo podobo povrniti z jezikovnimi sredstvi maternega jezika (Albert 2013: 123).

Če obravnavamo problem prevedljivosti–neprevedljivosti po Johnu Catfordu, pridemo do naslednje ugotovitve: če nimamo besede za nekaj v ciljnem jeziku, govorimo o jezikovni neprevedljivosti, če nimata ekvivalenta za določeni kulturni pojem ali prakso, pa o kulturni neprevedljivosti (Catford 1965: 99).

Če realija, o kateri govorimo, nima posebne funkcije, jo lahko izpustimo (npr. imena znamk, imena jedi, pijač, ogovori, zgodovinske realije) ali prevedemo na splošno (npr. igra po imenu *piliczkezés* – v nemškem prevodu *pinzker* – v slovenskem prevodu nekakšna *kegljaška igra z bigami*). Če je njena funkcija pomembna, pa izberejo prevajalci izmed postopkov spreminjanja opis (madžarska beseda *testvér* v nemščini *Bruder und Schwester* ali *brat i sestra* v srbsčini, v slovenščini *brat in sestra*), pojasnjevalni vrivek (npr. *Stefánék* se v srbskem ciljnem jeziku preoblikuje v Stefanova porodica) ali pa besedo popolnoma preoblikujejo (npr. *krajcár* spremenijo v *fillér* – *filer* – v srbskem prevodu, medtem ko v nemškem prevodu prevajalec ni uporabil oblike *der Keuzer*, ampak *der Heller*).

Po mnenju bolgarskih jezikoslovcev Vlahova in Florina (kakor tudi po mnenju nekaterih drugih) lahko vse prevajalčeve možnosti zvedemo na dva postopka spreminjanja: *na transkripcijo* in *na prevod/zamenjavo*. Transkripcija je mehaničen prenos realije iz izvirnega jezika v ciljni jezik v različico, ki je najbližja izvorni fonetični formi, z uporabo grafemov ciljnega jezika, kar pomaga ohraniti občutek »tujega«, tuj značaj. Prevod/umestitev dosežemo z dobesednim prevodom (kalkom) neologizma, s podomačenjem ali tvorjenjem nove besede, s približnim, primerljivim prevodom, to je s funkcionalno analogno zamenjavo, z opisom, razlago ali pojasnjevalno oziroma s kontekstualnim prevodom.

Krajevna in osebna lastna imena v prevodih (makro- in mikroraven)

Hans Skirecki je znan prevajalec madžarske književnosti v nemški jezik. Njegov prevod romana *Vojak s cvetlico* je izšel leta 1993. Madžarska krajevna imena je zapisal v madžarskem črkopisu, torej jih ni podomačil: npr. Szenttamás je ostal Szenttamás, v nemški izdaji se najde tudi napaka pri zapisu: Szanttamás (Gion 1993: 149), nadalje Feketics, Tuk itd. Tudi za prevod osebnih imen je uporabljal prevajalski postopek prenosa: npr. Újvárikocsma – Újvári-Schenke. Podomačena so lastna imena iz občnih imen, kjer uporablja postopek popolne pretvorbe, npr. Zöld utca – Grüne Strasse, Fő utca – Hauptstrasse, Kálvária utca – Kreuzwegstrasse, Erdei Ember – Waldmensch. Prizorišče romana, Szenttamás, je v prevodu poimenovano tako, kot je bilo ime kraja zapisano na zemljevidu v nemškem jeziku iz leta 1896 – Calvarienberg (hrib Kalvarija), se pravi, po prizorišču Kristusove smrti na križu, kot so ta kraj imenovali tudi

Nemci iz Szenttamása, s tem pa Skireckijeva presaditev uličnega imena v nemški jezik poudarja križev pot.

Imena nastopajočih likov nemškega/švabskega rodu, npr.: Therese, Resi (pri Gionu: Teréz, Rezi) so v nemškem prevodu podomačena nazaj. V primeru celotnega imena se po nemškem pravopisu piše ime pred priimkom: Ádám Török, János Csorba, Joska Ubonyi, Márton Gion itd. Tudi srbska imena nastopajo v romanu po pravopisu srbskega jezika, kot je to v izvorniku romana, npr.: Dušan Mandić. Presaditev imena pripovedovalca in vzdevkov zahteva bolj zapleten prevajalski postopek, npr.: Istenes Bíbic Mihály – Mihály Bíbic der Fromme (krotki, vrli, bogaboječi); pridevek *fromm* se uporablja tudi pred imenom vladarjev ali aristokratov, pridevek se je udomačil v nemški kulturi). Rojtos Gallai – Fransen-Gallai, Csoszogó Török Ádám – Adam Schlüpfender Török (prevajalec si je prizadeval za verodostojnost v ciljnem jeziku, tako da je zadnja rešitev dokaj posrečena).

Ena od temeljnih točk nemškega prevoda je prevod imena Szív iz Szenttamása, ki je za tujega sprejemnika problematičen. Primeri prevodov iz ciljnega jezika pričajo o več različnih prevajalskih postopkih:

(a) *Ime Szív izostane:*

Dann erklangt Gilikes Horn, wenig später wurde er samt den Schwein sichtbar, gemächlich trieb er sie in die Richtung der Strasse nach Szeged (Gion 1993: 23).

V izvorniku:

Aztán felhangzott Gilike kürtje a Szív mögül, csakhamar előbukkant a disznokkal, lassan terelgette őket út felé (Gion 2007: 26).

(b) *Ime Szív nastopa v dobesednem prevodu Herz:*

An der Gavanskischen Wassermühle riegelte ein langer Erddamm, den Fluss ab, und zwischen dem Damm und der Mühle befand sich *das sogenannte Herz*, aus Ziegeln gebaut, einen Meter hoch und spitt auslaufend, eine primitive Schleuse, die bei Niedrigwasser den Fluss völlig abspernte und das Wasser den Mühlrädern zutrieb (Gion 1993: 65).

Nemško besedilo združi dva stavka. V izvornem besedilu se glasi takole:

A Gavanski-féle vízimalomnál hosszú földgát állta útját a folyónak és a gát és a malom között volt a Szív. Téglából épített, egy méter magas, csúcsos emelkedő, amolyan kezdetleges zsilip, amely alacsony vízálláskor teljesen elzárta a folyót, és a vizet a malom lapátjai felé terelte (Gion 2007: 61).

(c) *Druge rešitve v ciljnem jeziku:*

- Szív: najpogosteje: Schleuse (zapornica);
- Prispel je do Szív/a: /er/ kam ... darauf an der *Herz-schleuse* (Szív – zsilip);
- Šele po kosilu je prišel k Szívu; er ... kam erst nach dem Mittag zur *Schleuse* (zapornica);
- Poleg Szíva: neben dem *Herzen* (Szív);
- Vse bližje ... Szíva: die Nähe der Schleuse (bližina zapornice).

Srbski prevod besede Szív odseva zgodovinsko ozadje Monarhije, Árpád Vickó jo je presadil v srbsčino kot Šlajz. Madžarsko besedilo romana *Vojak s cvetlico* je primerjal s prevodom Árpáda Vickója v srbski jezik tudi György Papp v svoji knjigi *Čemu služi kritika prevoda* (Mire jó a fordításkritika?). Pri predstavljanju izvirnega jezika prevedenega dela se György Papp osredotoči na pomembnejše povezave in veje probleme. Prevajalec je moral biti dosledno pozoren na krajevna imena in Gionov slog (živi govor in dominantnost dialoga), razvoj dogajanja. Iz Pappove kritike književnega prevoda je razvidno, da je Árpád Vickó dobro začutil te izrazite lastnosti tega dela. Ljudska krajevna imena z zemljepisnim obeležjem je nadomestil s poimenovanji, ki so jih uporabljali Srbi iz Szenttamása (Zöld utca – Zeleni sokak, Ferenc-csatorna – Veliki kanal (Kanal Franca Jožefa), Szív – Šlajz). Po mnenju Györgya Pappa so posrečeni prevodi vzdevkov in karakternih imen (Rojtos Gallai – Rojtavi Galji, Csosogó Török – Čopavi Terek, Istenes Bibic Mihály – Mihalj Bivic Bogomoljac, Szentigaz – Istina bog), krajevne barve je vdahnil besedam v ciljnem jeziku z jezikom Srbov v Bački, ki v bralcu južne Srbije in Bosne gotovo lahko oživijo pred očmi pokrajine v romanu. Ugotavlja, da je dober prevod med drugim rezultat pisatelja, pokrajinske/lokalne specifike, na katero se nanaša umetnina in prevajalčeve tesne povezanosti s pokrajino (Papp 2011: 143–149). György Papp ocenjuje krajevno ime *Szív* kot *Šlajz* za precej bolj siromašno od madžarskega imena, s čimer pa se ne moremo povsem strinjati. Szív je majhna zapornica potoka Bács (Krivaja), ki teče skozi Szenttamás in ima obliko črke v, dviguje vodno gladino tega potoka in dovaja vodo na lopate mlina v bližini. Ljudska domišljija je obliko črke v združila z obliko srca (v predstavlja spodnji del srca), od tod tudi poimenovanje zapornice (Szív/Srce). Prevajalec si je sposodil ime, ki ga uporabljajo krajevni Srbi za zapornico, jez pri Kanalu Franca Jožefa. Zapornica pri Kanalu Franca Jožefa v Szenttamásu deluje tudi kot pristanišče, krajan, tako Srbi kot Madžari, so zanj najverjetneje prevzeli ime od krajevnih Nemcev: *Schleuse*. Vendar Srbi zapornice Szív niso nikoli imenovali Šlajz, jez, vodni mlin in mostiček nad jezom skupaj omenjajo kot Rekašica. Zaradi tega si je prevajalec sposodil ime zapornice kanala. Ime *Šlajz* ustvarja siromašnejše vzdušje kot ime *Szív*, saj ne prenaša oblike zapornice, prinaša pa presežek informacij: nakazuje, da so pred drugo svetovno vojno živeli v Szenttamásu tudi Nemci (Horváth Futó 2012: 198).

Ugotovimo lahko, da je ime Szív v Gionovem besedilu izvir simbolnih informacij, ki predstavlja model stvarnosti, kulturni vzorec. Ta kulturni vzorec zagotavlja pomen, prizadeva si namreč oblikovati razmeroma objektivni pojem o družbeni stvarnosti. V romanu je Szív nekakšna metaforična abstrakcija, nekakšna skrita informacija. V slovensko različico romana se je preneslo sporočilo besedila tako, da je prevajalka besedo Szív dobesedno prevedla in jo ves čas tako tudi dosledno uporabljala. Pri tem gre za dober prevajalski postopek, kajti slovenskemu bralcu je iz teksta in/oz. konteksta romana kljub temu dobesenemu prevodu omogočen dostop do drugih pomenov tega poimenovanja.

Krajevna in osebna imena kot »kulturne realije«, ki nosijo poseben pomen, kažejo najbolj zapleteno podobo v slovenskem prevodu Gionovega romana

Vojak s cvetlico. »Prav prisotnost številnih kulturnih *znakov* v besedilu hkrati tako skriva kot razodeva njegov *značaj*« (Rudaš 2006: 72). Zato je v slovenskem prevodu pomembno pretehtati tista vprašanja o krajevnih in osebnih imenih, ki jih sproža način njihovega prevoda. Krajevna imena je prevajalka večinoma prenesla v ciljni jezik, v slovensko različico romana, brez oblikoslovnih in skladijskih sprememb, ni jih podomačila: Feketics, Tuk, Szeghegy, Krivaja itd., zanimiva prevajalska zvijska (ali napaka?!) pa se pokaže pri osrednjem prizorišču romana, to je pri krajevnom imenu Szenttamás – na prvi strani knjige namreč sledi zapis imena kraja madžarskemu pravopisu: Szenttamás (Gion 1980: 9), v ostalih delih romana pa prevajalka uporablja poimenovanje brez diakritičnih znamenj in brez prenosa z morfološkimi spremembami – Szenttamas, kar se zgodi tudi pri več drugih krajevnih imenih v romanu, npr. Káty – Katy. Možno je, da je ta prva (ne podomačena) različica zgolj »pomota« pri zapisu ali pa se je napaka morda vtepla pri ostalih zapisih?! Do podomačenja oz. dobesečnega prevoda krajevnih imen, ki so obenem tudi osebna imena, pa v slovenski različici romana vendarle pride v več primerih (na primer Újvári-kocsma – Novograjska krčma), kot se podomačijo tudi lastna imena, nastala iz običnih imen, npr.: Zöld utca – Zelena ulica, Fő utca – Glavna ulica, Kálvária utca – Kalvarijska ulica, Békás rét – Žabji travnik, Szív – Srce.

V romanu se srečamo tudi z motečimi nedoslednostmi, na primer, ko se ista krajevna imena prevajajo z različnimi prevajalskimi postopki, bodisi s prenosom bodisi s prenosom z morfološkimi spremembami: po pravilih slovenskega jezika prevede krajevna imena, npr.: Devecser – Devečer (Gion 1980: 32), na 47. strani pa na primer naletimo na isto krajevno ime, a zapisano po madžarskem pravopisu, npr.: Devecser – Devecser (Gion 1980: 47), ali devecseri rét – devecserski travnik (Gion 1980: 38), ali devecseri téглаégetők – devecserskih opekarn (Gion 1980: 57). So tudi primeri, ko pride do spreminjanja po pravopisu današnjih srbskih krajevnih imen, ki so v tej obliki poznane tudi na slovenskem jezikovnem področju: Bačka Topola, Zenta, a so tudi tukaj opazne izjeme, zmešnjava, tako je npr. Csantavér – Csantavir (Gion 1980: 35), ki bi bil v slovenskem prevodu po zgoraj omenjeni prevajalski strategiji lahko zapisan tudi kot Čantavir.

V slovenski različici Gionovega romana se pojavi dilema v zvezi s prevodi posameznih osebnih imen, saj lahko v številnih primerih zasledimo ne ravno posrečeno prevajalsko postopanje. Po slovenskem pravopisu se pri madžarskih imenih ime postavlja pred priimek, tako je tudi v prevodu tega romana; hkrati pa prevajalka v večini primerov (ne vedno uspešno) izpelje delne morfološke spremembe. Bralec v ciljnem jeziku, v našem primeru slovenski bralec, naj bi težko izgovoril dolge madžarske samoglasnike, zato je prevajalka nadomestila dano črko po analogiji s slovensko ustreznico: npr. Janos Juhasz, Janos Kiss, Joska Ubonyi, Marton Gion, Jozsef Sütő, Istvan Cibri, Adam Török itd., čeprav bi bil veliko bolj posrečen prevod po madžarskem pravopisu, se pravi popoln prenos, ali (vsaj s stališča naglasa pri izgovoru) popoln morfološki prenos pri tipičnih madžarskih besedah: Janoš, Jožef, Ištvan itd.

Dvojnost lahko opazimo tudi v slovenskem prevodu imen nemško/švabskega izvora: imena ostanejo ali v izvirni obliki, npr.: Stefan Krebs, Hans Kohlmayer, Johann Schank, Jakob Hauser, ali pa se preoblikujejo po pravilih slovenskega pravopisa, npr. Katharina Bechtler – Katarina Bechtler, Fülöp Schmidt – Filip Schmidt, Rézi – Rezi, Ter Rezi, Teréz – Terezija itd.

V prevodu so nelogičnosti tudi v zvezi s srbskimi imeni; v večini primerov je slovenska prevajalka kot prevajalski model uporabila prenos, npr.: Ilija Jankovič, Miloš Rocanov itd., medtem ko je pri priimku Dušan Mandič nerazumljivo postopala po slovenskem pravopisu in namesto mehkega srbskega *ć* uporabila slovenski *č*. Tudi ime Oszkar Jakubović je v izvirniku zapisan madžarsko kot Jakubovics Oszkár, v slovenskem jeziku pa ga lahko beremo hkrati v skladu s slovenskim in srbskim pravopisom ter pravopisom izvirnega jezika. Imena nemškega in slovanskega izvora namigujejo, da v madžarskem besedilu opravljajo določeno funkcijo: neizbežno in nujno odražajo nekdanje multikulturno sredino/okolje, to je sporočajo izvenliterarne informacije. V slovenski različici so zaradi kulturne in jezikovne nuje slovanska imena ohranjena, nemška imena pa so s postopkom prenosa spremenjena samo morfološko, tako da je v slovenski različici semantika »madžarskega« besedila izgubila svojo globino.

Nekaj imen, ki se pojavijo v romanu *Vojak s cvetlico*, na določen način prenaša tudi značilne lastnosti človeka. To so v primerjavi z uradnimi imeni bolj osebno in intimno naravnana imena, ogovori s čustvenim prizvokom, v več primerih zbadljivi vzdevki, iskanje analogij je dalo v slovenskem prevodu naslednje rezultate: *Istenes Bíbic Mihály* – Bogovski Mihael Bibic, *Rojtos Gallai* – *Resasti Gallai*, *Csoszogó Török Adam* – *Šepasti Adam Török*, *Csorba János* – *Janos Škrbav*.

Identiteta in skrita informacija

Že v zasnovi romana se pojavita mnogoplastnost prebivalstva v Szenttamásu in mreža odnosov med kulturami, saj tam skupaj živijo Madžari, Srbi in Švabi. Tako nemški kot slovenski prevod je obdržal poimenovanje *der Schwabe/Švab* (vojvodinski Nemci so namreč podonavski Švabi). Zunanje označevanje madžarske identitete so brki in topografska umestitev (*der Schnurrbart/brki* – *bajusz*), kar lahko postane pomembno z nemškega oziroma s slovenskega zornega kota.

Izmed kulturnih navezav lahko izpostavimo določen primer prevajalskih rešitev iz poljedelske in verske kulture, ker so ti nekaj posebej značilnega prav za to kulturnozgodovinsko lokacijo, na katero se nanaša roman, in so tudi posebej izraziti problemi, kar zadeva prevodne rešitve. Kot je razvidno, prevodi poudarjajo bodisi besedilni ali kulturni kontekst bodisi ustrezno rešujejo oba vidika. Primeri:

(a) *Mlin, poljedelska kultura*: Tako nemško kot srbsko besedilo na primer poudarjata poimenovanje suhi mlin (*die Trockenmühle, suvača*), ki ga lahko

zoperstavimo pomenu vodnega mlina. V slovenskem besedilu je kot pomenska ustreznica uporabljena zveza mlin na konjsko vprego (a lóval hajtott malom).

b) *Verska kultura*: Poimenovanje »ágostai« je nekdanje madžarsko poimenovanje mesta Augsburg (Augusta), izhajajoč iz latinščine. Ena glavnih figur romana, Stefan Krebs, je nemški evangeličan avguštinske vere. Nemški in slovenski prevod popolnoma podaja kulturni in kontekstualni pomen poimenovanja »ágostai«, medtem ko srbski posplošuje oz. uporablja prevajalski postopek generalizacije. Primeri:

ein evangelischer Deutscher augsburgischer Konfession (Gion 1993: 6),
bio je Namac evangelističke veroisповesti (Gion 1983: 6),
je bil evangeličanski Nemeц augsburške veroizpovedi (Gion 1980: 10).

Posebno raziskavo si zasluži pesemski vložek cerkvene pesmi v romanu, znano besedilo, ki je prvič izšlo v najpomembnejši notografirani zbirki ljudskih pesmi v 18. stoletju, zapisal pa ga je Mihály Bozóki, kantor iz Maróta (Bozóki 1797):

V 18. stoletju so tako glavni pastirji kot ponovno delujoči samostanski redovi spodbujali dejavno udeležbo vernikov pri liturgiji in na božjih poteh. Ljudska pesem je dobila večjo vlogo zlasti v tistih cerkvah, kjer niso mogli izvajati niti gregorijanskih pesmi niti ni deloval kor. Naraščajoče čaščenje svetih zakramentov in Jezusovega svetega srca in ustanovitev Marijine kongregacije pa so prinesli več novih pesmi. Kantorji so bili za svoje potrebe prisiljeni zajemati iz tradicije starih in priljubljenih pesmi, tudi iz tiskanih gradiv, ki so jih razširjali na božjih poteh, in si sestavili za pomoč pri delu svoj nabor iz molitvenikov in pesmaric, to pa so tudi sami uglasbovali (Rajslj 2012: 97–98).

Velikopostno pesem, ki se začne z besedami *Pojdem h križu*, ki jo je uglasbil Mihály Bozóki leta 1797, besedilo zanjo pa je napisal Béla Tárkonyi, najdemo tudi leta 1931 v zbirki, izdelani po zgledu avtorskega para Harmat-Sík: *Svet si, moj Gospod!* (SZVO. pesem št. 63). Pesmi iz te zbirke so zvenele dolga stoletja in še zvenijo med večino obredov rimskokatoliške cerkve. V romanu zveni kot pesem Mártona Giona:

A keresztfához megyek,
Mert máshol nem lelhetek
Nyugodalmat lelkenek ... (Gion 2007: 16)

V nemškem prevodu:

Zu dem Kreuze zieht es mich,
Denn nur dorten finde ich
Ruh' für meine Seele ... (Gion 1993: 15)

V srbskem prevodu:

Pod raspeće idem ja
Jer mira više nigde nema
Moja grešna duša ... (Gion 1983: 15)

V slovenskem prevodu:

Pojdem h križu,
ker drugje nem morem najti
miru svoji duši ... (Gion 1980: 19)

V nemškem in slovenskem prevodu lahko opazimo sorazmerno »zvestobo« besedilu, četudi se v nemškem jeziku zorni kot glede zaključka spreminja, pa se v oblikovnem pogledu prej kaže prizadevanje k zvestobi, medtem ko v srbskem prevodu prevajalec uporabi vrivek in tako povzdigne grešnost duše. S postopkom »eksplicitacije in explicitnosti«, s katerim se v srbski prevod vpelje dodatna informacija, ki je v izvorniku prisotna le implicitno in je prepoznana iz konteksta, se verjetno po eni strani zruši estetika interteksta (pesmi), po drugi strani pa z dodajanjem pripomore k globljemu razumevanju in pomenu pesemskega vložka v besedilo. To je dober primer, kako je prisotnost številnih *znakov* kulture (v prevodu) razkrivajočega in (v izvorniku) skrivajočega *značaja*.

(c) *God, godovanje*: János-Tag, God Jánosa Váryja, praznik evangelista svetega Jánosa – kot izjemen, povzdignjen dan, ki nosi preobrat v dogajanje romana; z godom se povezuje zvok citer in pitje vina. Váry najprej popiva sam, kasneje pridejo tudi gostje, pred kartanjem in medsebojnim obračunom pijejo vino. S tem praznikom se povezuje tudi običaj blagoslavljanja, blagoslovljenemu vinu so po ljudskem prepričanju pripisovali magično moč, med pitjem vina pa pripovedovalec tudi prizna, da je hotel ošteti švabskega mlinarja Stefana Krebsa. Váry na koncu osmega poglavja natoči vino samo še v en kozarec, nato pa v svojem zadnjem stavku namigne na svoj god: »Potem pa igray, sin moj – je dejal. – God imam« (Gion 2007: 149).

Nemško besedilo omenja János-Tag, ne Johannes-Tag, deloma ker konkretno dobi poudarek god Jánosa Váryja, katerega madžarska identiteta tako postane tudi pomembna, deloma pa pronicajo v besedilo tudi madžarski ljudski običaji. V besedilu ciljnega jezika umesti Árpád Vickó ta praznik v kontekst pravoslavne kulture: Sveti Jovan imendan Janoša Varija. Tudi slovenska različica prej poudarja kulturni kot besedilni kontekst in omenja »szent János napot«: »dan sv. Janeza (Gion 1980: 158).

Regija, jezik, premikanje (migracije)

Z jezikoslovnega vidika prevajalskih operacij je srbski prevod Gionovega romana obravnavala Edit Andrić (Andrić 2009: 325–330). V svoji študiji veliko pozornost namenja uporabi zemljepisnih imen, osebnih imen (vzdevkov, karakternih imen), vnašanju regionalnega vsakdanjega jezika vojvodinskih Srbov (s primeri ilustrira vsakdanji živi govor, rabo argoja in uličnega jezika), oblikovnemu in vsebinskemu preslikavanju, opozarja na vsebinsko explicitiranje in impliciranje, na netočne prevode; orisala je izpuščene in vrinjene dele besedila, strukturne odmike, strukturna preslikavanja in izvirne rešitve. Pri analizi

presaditve osebnih imen, pri vzdevu Rojtos Gallai in v zvezi z besedo *Rojtavi* pripomni, da bi prevajalec lahko uporabil tudi besedi, kot sta *otrcani*, *izlizani*, saj pomenita samostalnik *rojta* in glagol *rojtati* v srbskem jeziku popolnoma nekaj drugega, kot to razume sprejemnik v izvirnem jeziku. *Rojta* in *rojtati* sta madžarski prevzeti besedi v srbskem jeziku, pridevniška oblika *rojtav* pa sploh ne obstaja. Na slogovni vrednosti pa so izgubili izrazi kot *vadliba* (divja gos), enako tudi srbska ustreznica *Kedvesnek – Dragana*, saj je Dragana pri Srbih precej pogosto žensko lastno ime. Prav tako v razlagalnem slovarju srbskega jezika ne obstaja beseda *citrati*, ampak obstajata samo samostalnika *citra* in *citraš*. Možno je, da so vojvodinski Srbi ta glagol uporabljali v svojem pokrajinskem govoru, a bi se mu prevajalec lahko izognil, saj v srbskem jeziku ne obstajajo glagoli, tvorjeni po vzorcu madžarskih besed, kot so *zongorázik* (igrati klavir), *gitározik* (igrati kitaro) ali *citerázik* (igrati citre), in v madžarskem izvorniku ne nastopa niti oblika beseda *citerázik*, ampak besedna zveza *igrati nanje*. A kljub temu v povzetku podobne analize oceni Edit Andrić prevod Árpáda Vickója kot uspešen: besedilo mora delovati naravno v ciljnem jeziku, sprejemnik mora podoživeti v njem izvorno besedilo, za kar je prevod romana *Vojak s cvetlico* dober zgled, čeprav je pri osebnih in zemljepisnih imenih opazno, da gre za prevod.

Sklep

Z vidika primerjalne obravnave praktičnih prevodnih rešitev problematike medkulturnih razmerij ugotavljamo, da je v analiziranem romanu prisotno ne le posredovanje kulturno specifičnih informacij, temveč tudi »samosvoja« poetika avtorja; njegova sporočilnost pa je ustvarjena v okviru posebne komunikacijske situacije in kulture. Z vidika navedbe »realij«, ki posebej apelirajo na pozoren prevod kot medkulturno posredništvo, se je pokazalo, da so prevajalci velikokrat v vlogi kulturnega mediatorja; pri omenjenem delu so za prevode najbolj zapletenih madžarskih kulturoloških procesov v romanu poiskali ustrezne metodološke paradigme. Na podlagi primerov prevodov je razvidno, za katero strategijo se prevajalec odloči ob soočanju s prevajalskimi težavami. Njegova odločitev je zmeraj odvisna od več dejavnikov – najpogosteje od konteksta in od delovanja pri ciljnem (slovenskem, srbskem in nemškem) bralstvu, tako je analiza prevajalskih rešitev v večini primerov pokazala tudi poudarjanje funkcije ciljnega besedila. Med prevajanjem je moral prevajalec premostiti besedilna mesta s porušenim ali oteženim razumevanjem tako, da je v drugi jezik prenesel smisel, ki ga nosijo. Ker pa je smisel besedila treba razumeti v drugem jezikovnem svetu, pravi Gadamer, je vsak prevod že vnaprej interpretacija; v vsakem prevodu se namreč do konca uresniči interpretacija, v kateri prevajalec dodeljuje njemu vnaprej dano besedilo. »Ena najpoglavitejših karakteristik opisljivih književnih del, ki jih lahko definiramo kot kulturni fenomen, je prav ta, da tudi sama določajo: ne ponujajo samo možnosti identifikacijske kulture, ampak znotraj danih interpretacijskih skupnosti tudi na novo konstruirajo

njihov svet, oblikujejo njihov kulturni spomin in spomin preteklosti, ki se naravno navezuje na kraj in se lahko z regionalnimi lastnostmi ob pomoči nekega privzdignjenega besedilnega korpusa celo obogati« (Boka 2013: 157). Običajni cilj književnega prevajanja je doseganje diskurzivne ekvivalence, ki si s pragmatično prevajalsko strategijo prizadeva za dinamično ekvivalenco. Če odmislimo nedoslednosti, ki smo jih našeli, lahko ugotovimo, da se slovenski, srbski in nemški prevodi romana *Vojak s cvetlico* na mikroravni dopolnjujejo z referenčnimi, funkcionalnimi, kontekstualnimi in drugimi ekvivalencami, na makroravni pa sledijo načelu dinamične ekvivalence in s tem duhovni, kulturni, jezikovni in intelektualni naboj »madžarskega romana« prenesejo v »slovenski, srbski in nemški roman«.

VIRI

- Nándor GION, 1983: *Vojnik sa cvetom*. Preveo: Arpad Vicko. Novi Sad: Matica srpska.
- , 1993: *Der Soldat mit der Blume. Roman*. Aus dem Ungarischen von Hans Skirecki. Mit einer Nachbemerkung von Gyula Kurucz. Berlin: Edition q Verlags-GmbH.
- , 2007: Virágos Katona. *Latroknak is játszott*. Budapest: Noran. 5–198.
- , 1980: *Vojak s cvetlico. Igral je tudi sleparjem*. Prev. Elizabeta Bernjak. Murska Sobota: Pomurska založba. 9–231.

LITERATURA

- Sándor ALBERT, 2013: Az állandósult kifejezések néhány fordítási problémája. Bárdosi Vilmos szerk. *A reáliák a lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Edit ANDRIĆ, 2008: Fordítói műveletek Gion Nándor Virágos Katona című művének fordításában. Csányi Erzsébet szerk.: *jelHÁLÓ. Összehasonlító irodalomtudományi, nyelvészeti, médiaközi tanulmányok*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar, Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium. 115–147.
- Attila BALÁZS, 2006: Torzóban maradt beszélgetés Gion Nándorral (*Latroknak is játszottunk a sörözőben*). *Világsarok non-stop*. Zenta, zETNA. 163–175.
- László BOKA, 2013: Régiók és valóságépítmények – mint elbeszélői helyzetek és esztörténeti kontextusok. Visszhangot ver az időben. Bengi László, Hoványi Márton, Józan Ildikó (szerk.). Pozsony: *Hetven írás Szegedy-Maszák Mihály születésnapjára*, Kalligram. 157–165.
- Mihály BOZÓKI, 1797: *Katolikus karbeli kótás énekeskönyv*. Vátz.

- John C. CATFORD, 1965: *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press.
- Klára FALKNÉ BÁNÓ, 2008: *Kultúraközi Kommunikáció. Az interkulturális menedzsment aspektusai*. Budapest: Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó ZRT.
- Hargita HORVÁTH FUTÓ, 2012: *Lokális kontextus, elbeszélői szerepkörök és a szövegek átjárhatósága Gion Nándor opusában*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar.
- Wolfgang ISER, 2000: *The Range of Interpretation*. New York: Columbia University Press.
- Kinga KLAUDY, 2009: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- György PAPP, 2001: A Virágos katona útra kelése. Nandor Gion: Vojnik sa cvetom. Novi Sad: Matica srpska, 1983. *Milyen kritika a fordításkritika?* Logos, Tóthfalu. 143–149.
- Ilona RAJSLI, 2012: A katolikus egyházi népénekek archaikus nyelvi rétege. *Létünk* 2, 95–103.
- Jutka RUDAŠ, 2006: *A szellem finom játéka. A kortárs magyar irodalom interkulturális aspektusai*. Budapest: Kijárat.
- Sarolta SIMIGNÉ FENYŐ, 2011: Interkulturalitás és fordítás. *Nová filologická revue* 11, 6–26.
- Sherry SIMON, 1996: Conclusion: revising the boundaries of culture and translation. *Gender in Translation: Cultural identity and the politics of transmission*. London-New York: Routledge. 127–168.
- В. СКАЛКИН, 1976: Реалии русского языка и принципы их отбора для учебного минимума. *Научные основы и практика преподавания русского языка и литературы*. Л. А. Новиков, С. Сятковский (ур.). Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe.
- Lóránt TARNÓCZI, György SZABÓ, 1972: *Fordítástechnika*. Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. Budapest.
- Zsuzsanna TÁTRAI, Erika KARÁCSONY MOLNÁR, 1997: *Jeles napok, ünnepi szokások*. Budapest: Planétás Kiadó.
- Dusán TELLINGER, 2005: Az etnokulturémák szerepe a műfordításban. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica* 3, 123–129.
- Zsuzsa VALLÓ, 2000: A fordítás pragmatikai dimenziói és a kulturális reáliák. *Fordítástudomány* 1, 34–49.
- С. ВЛАХОВ, С. ФЛОРИН, 1980: *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения.

TRANSLATED (MICRO) WORLDS: THE NOVEL *SOLDIER-WITH-FLOWER* BY
NÁNDOR GION IN SLOVENE, GERMAN AND SERBIAN TRANSLATIONS

The study examines the Slovenian (Elizabeta Bernjak), Serbian (Árpád Vickó), and German (Hans Skirecki) translations of the first part of the Hungarian writer's in Vojvodina, Nándor Gion's (1941–2002) four-volume genealogy entitled *Latroknak is játszott* (*He Played for Malefactors, Too*), entitled *Virágos Katona* (*Soldier with Flower*). The novel records the author's family and native village, Szenttamás (Srbobran), a half-century-old historical past, a multigenerational history of a small multiethnic community—Hungarians, Germans, Jews, Serbians, and Gypsies—in the Carpathian Basin. Its plot time lasts from 1898 to the 1950s. The *Soldier with Flower* deals with World War I and the disintegration and identity problems of the Austro-Hungarian Monarchy. Nándor Gion's textual world treasures abundant regional historical, cultural historical, ethnographic, anthropological themes, immortalizes superstitions, folk therapies, folk customs originating in this settlement with a mixed inhabitants in the time of the Monarchy. The novel's world of cultural specificities, its proper nouns and realia, its force evoking ethnic characteristics, its era and atmosphere challenge the translator. The study focuses on the cultural dimensions of the translations, on the problem of translatability and untranslatability, and examines the translation of such culture specificities that play a dominant role in terms of the target-language reception of the Gion novel: geographical realia (toponyms), personal names, ethnographic realia (agriculture, religion, holidays, games, habits, currencies).
